

DANIEL HELSING, TORBJÖRN FORSLID
& ANDERS OHLSSON

DEN SAMTIDA RECEPTIONEN OCH VÄRDERINGEN AV AI-GENERERAD LITTERATUR I SVERIGE

TFL 2025:1-2. LITTERÄRA VÄRDEN OCH VÄRDERINGAR

DOI: <https://doi.org/10.54797/tfl.v55i1.55919>

ISSN: 2001-094X

– Litterära värden och värderingar –

Copyright © 2025 Author(s). This is an open access article distributed
under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0 License
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Som alla som har studerat litteraturteorins historia vet hände det något i synen på texttolkning och -värdering i mitten av 1900-talet: författaren relegerades till förmån för texten själv. Nykritiker som William K. Wimsatt och Monroe Beardsley menade att författarintentionen är irrelevant eftersom intentionen, i den mån det litterära verket är lyckat, realiserats i texten själv, medan poststrukturalister som Roland Barthes proklamerade författarens död och läsarens födelse.¹ Dessa båda synsätt, hur olika de än är i övrigt, förenas i ett till synes självklart antagande som tills nyligen knappast har behövt skrivas ut: författaren är en människa. Men idag, när artificiell intelligens (AI) i form av stora språkmodeller (LLM:er, eng. "Large Language Models") har börjat integreras i mängder av tjänster och produkter och AI-genererad skönlitteratur har börjat publiceras, är det antagandet inte längre självklart. Hur påverkas läsningen av en text av vetenskapen om att det inte finns någon mänsklig författare där bakom?

Så formulerad är denna fråga förstås ohanterligt stor och vag. Vilka läsare – och vilka slags läsare – rör det sig om? Vilka texter? Vilken typ av påverkan och i vilka avseenden? Hur agerar läsarna, och vilket inflytande har deras agerande på hur texterna värderas i olika sammanhang? Samtidigt är frågans generella form viktig eftersom den pekar ut ett stort problemkomplex som det blir allt viktigare att börja nysta upp, i takt med att AI-modellernas språkförmåga blir allt bättre. För att antyda mångfalden potentiella studieobjekt: en "vanlig" läsa- res åsikt om en AI-genererad diktsamling i en bokcirkel, en kritikers omdöme om diktsamlingen i dagspressen, en litteraturforskarens analys i en litteraturvetenskaplig tidskrift, en lektörs utlåtande till förlagschefen, en förlagschefs ekonomiska överväganden i

styrelserummet, en inköparens beslut i en bokhandel eller i ett bibliotek, och så vidare.

I denna artikel närmar vi oss detta problemkomplex genom att, för det första, undersöka en viss typ av professionella läsares, nämligen kritikers, resonemang om och värderingar av en specifik AI-genererad text: diktsamlingen *Ammaseus horisont: AI tolkar Karin Boye*, utgiven våren 2020 av det lilla, Malmöbaserade förlaget Svensk Sci Fi.² Även om kritikernas reaktioner var något blandade togs diktverket emot förhållandevis väl, och receptionen är intressant eftersom verket publicerades drygt två år innan OpenAI tillgängliggjorde ChatGPT för allmänheten i november 2022 – ett tillgängliggörande som väckte enormt mycket uppmärksamhet i sociala och etablerade medier och som åtföljdes av att ChatGPT växte väldigt mycket, väldigt fort. AI var med andra ord inte ett särskilt utbrett kulturellt och samhällligt fenomen när *Ammaseus horisont* publicerades våren 2020, utan diktsamlingen var något av ett pionjärverk i svensk litteratur.

Efter analysen av receptionen av *Ammaseus horisont* diskuterar vi, för det andra, den mer allmänna debatt om AI:s betydelse för litteraturen och kulturen som har förts, och alltjämt förs, på kultursidorna sedan november 2022, och i synnerhet sedan april 2023, när debatten tog fart på riktigt. Hur reagerar kritiker på ChatGPT:s rekordsnabba tillväxt och AI:s existentiella, estetiska, etiska, kulturella och ekonomiska betydelse? Vad är denna betydelse till att börja med? Hur tolkar kritikerna AI:s ankomst och implikationer för litteraturen och kulturutvecklingen i stort? I diskussionen fokuserar vi på utvalda skribenters resonemang om och syn på förhållandet mellan ursprung och värde samt på hur skribenterna ser på AI-fenomenet i stort och dess möjliga konsekvenser. Till skillnad från i receptionen av *Ammaseus horisont* handlar texterna i den mer allmänna debatten väldigt sällan om specifika verk; skribenterna för snarare mer generella resonemang som utgår från föreställningar om AI-genererad litteratur och AI-fenomenet i stort eller från mer eller mindre lyckade AI-texter som skribenterna själva har promptat fram vid datorn med hjälp av ChatGPT eller någon liknande tjänst. Överlag kan man notera en tämligen negativ attityd till AI:s möjliga implikationer för litteraturen och kulturen sedan november 2022, vilket kontrasterar mot det visserligen blandade men förhållandevis positiva mottagande som

Ammaseus horisont fick våren och sommaren 2020. I avslutningen resonerar vi om möjliga orsaker till och omständigheter kring detta attitydskifte.

Före analysen och diskussionen kommer två avsnitt där vi kort definierar ”artificiell intelligens” och beskriver *Ammaseus horisont* och maskinskriven litteratur mer generellt respektive redogör för våra teoretiska och metodologiska utgångspunkter.

Artificiell intelligens, AI-genererad litteratur och *Ammaseus horisont*

Även om det är svårt att hitta en exakt definition av ”intelligens”, vilket de långa debatterna i filosofins och psykologins historia illustrerar, verkar de flesta forskare idag vara överens om grunddragen hos fenomenet. American Psychological Association definierar ”intelligens” som ”the ability to derive information, learn from experience, adapt to the environment, understand, and correctly utilize thought and reason”.³ Denna definition är tämligen öppen, men den indikerar att intelligens inte bara handlar om att kunna följa givna regler eller mekaniskt utföra beräkningar; förmågan att förstå och förmågan att hantera nya omständigheter är centrala komponenter. Inte heller när det gäller artificiell intelligens finns det någon strikt och entydig definition, men en AI-modell behöver kunna uppvisa en likartad förmåga att hantera nya omständigheter – det räcker inte att den kan följa specifika regler, exempelvis för beräkning. (Frågan om AI har förståelseförmåga är filosofiskt mer komplex; vi återkommer till den i analysen nedan.)

I den auktoritativa läroboken *Artificial Intelligence: A Modern Approach* närmar sig författarna, Stuart Russell och Peter Norvig, definitionsfrågan genom att förklara att det finns olika forskningsprogram i fältet med olika utgångspunkter; exempelvis fokuserar vissa forskare på AI-modeller som syftar till att efterlikna mänskligt tänkande, medan andra fokuserar på modeller som ska realisera en idealiserad, matematisk rationalitet.⁴ Det i sammanhanget viktiga är att AI är ett ganska brett begrepp. De stora språkmodellerna (LLM:erna), vilka har dominerat diskussionerna i offentligheten sedan OpenAI tillgängliggjorde ChatGPT för allmänheten, är bara en

typ av artificiell intelligens, som bygger på en så kallad transformatorarkitektur som fick sitt genombrott så sent som 2017.⁵

Det var också en LLM, mer specifikt GPT-2 (en föregångare till ChatGPT), som användes för att skapa *Ammaseus horisont*. I en essä i *Glänta* beskriver Johan Agorelius, som driver Svensk Sci Fi, processen att skapa Boye-dikterna. Enkelt talat lärdes AI-modellen upp i flera steg, genom att den först fick läsa generisk text på svenska, sedan en mängd litterära verk på svenska från Projekt Runeberg, och slutligen Boyes samlade dikter. Först därefter fick AI:n producera poesi i Boyes stil. Dikterna redigerades lätt: vissa rader (och i enstaka fall hela dikter) som blev alltför repetitiva ströks, stavfel rättades, versaler efter punkt lades till, och radbrytningar infördes. I övrigt härstammar allting i diktsamlingen från AI-modellen, inklusive frasen ”Ammaseus horisont”.⁶ Processen förklaras även i mer teknisk detalj i ett dokument som förlaget har publicerat på sin hemsida.⁷

Maskinskriven poesi är förvisso inget nytt fenomen. Under 1950- och 60-talen började poeter, såväl i Sverige som utomlands, experimentera med algoritmisk poesi, och i de sammanhangen diskuterade man vad mänsklig kreativitet och agens innebär i den då nya digitala eran.⁸ Som Jakob Lien påpekar i sin avhandling *Maskintankar* från 2024 kan *Ammaseus horisont* ses som en del av traditionen av algoritmisk poesi i Sverige från 1960-talet och framåt, med föregångsverk som Gunnar Hellström och Göran Sundqvists självgenerativa diktverk *D21-Nam* (1966) och Tord Halls *Entropi* (1966).⁹

Samtidigt kan man hävda att *Ammaseus horisont* är ett exempel på en ny typ av maskinskriven litteratur. I den tidiga maskinskrivna litteraturen spelar slumpen typiskt sett en central roll. I *D21-Nam*, exempelvis, genereras poesin av att ord och fraser kombineras på grammatiskt korrekta men semantiskt meningslösa sätt.¹⁰ LLM:er, å andra sidan, är inte slumpbaserade utan självlärande: de består av artificiella neurala nätverk som blir bättre och bättre på en given uppgift i takt med att de tränas. Man skulle kunna beskriva skillnaden genom att säga att den äldre typen av datorprogram är statiska. Även om ord- och fraskombinationerna ständigt är nya utvecklas inte poesin till att bli ”bättre” eller mer människolik över tid. LLM:erna, däremot, är dynamiska: de utvecklas just på det sättet, eller har åtminstone potentialen att göra det under rätt omständigheter.

En annan väsentlig skillnad mellan då och nu är att maskinskriven litteratur, tack vare inte bara LLM:ernas dynamiska natur utan även deras lättillgänglighet och användarvänlighet (man behöver inte kunna programmera för att kunna använda dem), har gått från att vara något som experimentella poeter sysslar med till något som vem som helst kan producera. Utvecklingen har gått så fort att den AI-genererade litteraturen till och med har blivit ett problem för nätbokhandlar. Den amerikanska branschorganisationen Authors Guild rapporterade i mars 2024 att mängder av AI-genererade titlar har dykt upp på Amazon.com, exempelvis icke-sanktionerade biografier över författare och ”companion books” som sammanfattar kända böcker – titlar som kan lura intet ont anande konsumenter.¹¹ Som reaktion på detta införde Authors Guild i januari 2025 en märkning, ”Human Authored”, som mänskliga författare kan ansöka om när de ska publicera ett verk.¹² Någon liknande utveckling uppstod inte i kölvattnet av 60-talets datorgenererade poesi. Även om det med andra ord i vissa avseenden är belysande att placera *Ammaseus horisont* i den algoritmiska poesins historia kan det också vara missvisande om man därigenom förminskar de substantiella skillnader som föreligger mellan tidigare datorprogram och dagens LLM:er.

LLM:ernas överlägsna språkförmåga väcker också frågor om hur läsare värderar AI-genererad litteratur och om de kan särskilja den från människoskriven litteratur. Det har kommit flera studier som visar att läsare faktiskt har svårt att skilja människoskriven från AI-genererad poesi.¹³ I två studier från 2024 undersökte Brian Porter och Edouard Machery ”vanliga” läsares (”non-expert poetry readers”¹⁴) förmåga att särskilja mänsklig från AI-skapad poesi (studie 1) och läsares bedömning av några av dessa dikter (studie 2). I den första studien valde Porter och Machery fem dikter vardera av tio kanoniserade engelskspråkiga poeter (William Shakespeare, Emily Dickinson, med flera) och bad sedan en AI generera fem dikter i de valda poeternas stil. Varje deltagare tilldelades slumpvis en poet och fick läsa tio dikter (fem genuina och fem AI-genererade). Uppgiften var att avgöra vilka av dikterna som var äkta och vilka som hade producerats av AI:n. Resultaten visar att deltagarna ”were more likely to guess that AI-generated poems were written by humans than they were for actual human-written poems”.¹⁵

I den andra studien valde Porter och Machery ut tio dikter från den första studien (fem genuina och fem AI-genererade; en från varje poet *eller* dess AI-version). Försöksledarna gav deltagarna (slumpvis) olika information inför experimentet: vissa fick höra att samtliga dikter var skrivna av de mänskliga poeterna, andra fick höra att samtliga dikter var AI-versioner av de mänskliga poeterna, medan åter andra inte fick någon information alls. Uppgiften var att bedöma dikterna utifrån fjorton parametrar, såsom skönhet, bildspråk och originalitet, på en sjugradig Likertskala.¹⁶ Deltagarna med den tredje utgångspunkten (ingen information) blev dessutom ombudda, när de hade bedömt en dikt, att avgöra om dikten var genuin eller AI-genererad. Resultaten från den andra studien visar att deltagarna bedömde dikter som sämre när försöksledarna hade sagt att dikterna var AI-genererade (oavsett om dikterna ifråga faktiskt var det), samtidigt som försökspersonerna med den tredje utgångspunkten (ingen information) trodde att de dikter de tyckte mest om var människoskrivna, trots att det visade sig att de i själva verket tyckte bättre om de AI-genererade dikterna.¹⁷ Porter och Machery kallar detta "the 'more human than human' phenomenon: non-expert poetry readers prefer the more accessible AI-generated poetry, which communicate emotions, ideas, and themes in more direct and easy-to-understand language, but expect AI-generated poetry to be worse; they therefore mistakenly interpret their own preference for a poem as evidence that it is human-written".¹⁸ Tendensen att människor föredrar människoskapade artefakter (till exempel konst och litteratur) och människotagna beslut (till exempel vid universitetens antagningsförfaranden) – även när de AI-genererade artefakterna själva bedöms som bättre (som i Porters och Macherys andra studie) eller när besluten i "objektiv" bemärkelse är bättre – kallas inom psykologin algoritmaversion.¹⁹ Själva vetskapen (som kan vara sann eller falsk) att det finns eller inte finns en mänsklig upphovsperson bakom en dikt verkar med andra ord påverka människors attityd till dikten i positiv respektive negativ riktning.²⁰

Porter och Machery studerade som sagt hur "non-expert poetry readers" bedömer dikter och ställer sig till poesi som saknar en mänsklig upphovsperson. Finns det en motsvarande algoritmaversion bland svenska professionella läsare, mer specifikt kritiker? Det

är svårt att besvara den frågan på ett enkelt sätt, eftersom kritiker typiskt sett vet vilka slags texter de bedömer och det är svårt att bortse från den kunskapen när man väl har den. Dessutom finns det många andra omständigheter och faktorer att ha i åtanke, exempelvis att kritiker skriver i ett offentligt sammanhang, att det finns det en viss press på varje enskild kritiker att hitta en originell ingång till frågan när flera kritiker skriver om samma ämne, att kritiker har ett namn i offentligheten att upprätthålla, och så vidare. Likväl kan man konstatera, som vi ska se, att många skribenter efter november 2022 menar att en litterär texts maskinella ursprung förminskar dess värde, i vilket omdöme de alltså förenas med de ”vanliga” läsarna i Porter och Macherys studier i en aversion mot algoritmer.

Litterärt värde och författarens relevans

Vi utgår i denna artikel från ett konstruktivistiskt ramverk, så som det utvecklas av Barbara Herrnstein Smith i *Contingencies of Value* (1988) och, i ett svenskt sammanhang, av två av denna artikels författare (Torbjörn Forslid och Anders Ohlsson), bland annat i *Höstens böcker: Litterära värdeförhandlingar 2013* (2015).²¹ Enligt detta ramverk är litterärt värde inte något som finns ”i” en text utan något som skapas av en mängd olika aktörer genom otaliga värdehandlingar. Det kan handla om allt från hur förlagen presenterar sina författare till vad kritiker lyfter fram som estetiskt tilltalande och vilka texter som får ingå i litteraturlistorna på universiteten. I *Höstens böcker* operationaliserar vi värdebegreppet genom att urskilja fem olika typer av värden som konstrueras i värdehandlingar i den samtida offentligheten: stil- och formvärden, kunskapsvärden, emotionella värden, sociala värden och ekonomiska värden. De tre förstnämnda är textcentrerade, medan de två sistnämnda rör värden som skapas runt omkring texten.

Även om fokus i denna artikel ligger på de textcentrerade värdena, eftersom vi i första hand är intresserade av hur kritikerna resonerar kring en texts värde när en AI-modell utgör författarsubjektet, går vi i analysen sällan in i detalj på de specifika värdena. Viktigare än specifika textcentrerade värden är kontrasten mellan dessa värden och en annan typ av värde som träder fram i materialet: vad vi här

kallar *ursprungsbaserade värden*. Men detta begrepp vill vi fånga de fall där ett verks ursprung kan höja eller sänka värderingen av verket, oberoende av hur de textcentrerade värdena bedöms. De ursprungsbaserade värdena har två olika dimensioner: dels, på textnivå, själva textens ursprung (är den skriven av en människa eller en maskin?); dels, på en nivå bortom texten själv, verkets ursprung som produkt (är det producerat av ett prestigeförlag eller en förlagsjätte?). Som vi kommer att se i analysen är båda dessa dimensioner relevanta i receptionen och värderingen av AI-genererad litteratur i Sverige.

Som vi också kommer att se är ursprungsbaserade värden oberoende av textcentrerade värden för de flesta kritiker: att tycka att en dikt med mänskligt ursprung automatiskt har högre värde än en dikt med artificiellt ursprung innebär inte nödvändigtvis att en given skribent också tycker att AI-dikten, som poesi betraktad, är dålig (även om vissa kritiker menar att det är så). Ett ursprungsbaserat värdebegrepp behövs eftersom det fångar något väsentligt i hur AI-genererade texter bemöts: ursprunget lyfts undantagslöst fram i recensioner och essäer och påverkar nästan lika undantagslöst hur texterna värderas. Detta tyder på att existensen av en mänsklig författare – eller rätt sorts förlag – är viktig för kritikerna när de värderar en text (eller, i den bredare debatten, när de värderar en föreställd text).

I receptionsanalysen av *Ammaseus horisont* inkluderar vi de flesta recensioner som publicerades i dags- och kvällspressen och i kulturtidskrifterna, och vi fokuserar på teman och resonemang som har relevans för konstruktionen av diktsamlingens litterära värde i förhållande till dess ursprung. I analysen av den bredare debatten sedan november 2022 fokuserar vi på essäer och krönikor i dags- och kvällspressens kultursidor (väldigt få texter har publicerats i tidskrifter som *Lyriskvännen*, *Ord & bild* och *20TAL*). Mycket har sagts på kultursidorna, i synnerhet sedan april 2023, och vi gör inga anspråk på att kunna ge en fullständig överblick över alla frågor som har tagits upp eller alla positioner som har intagits. Liksom i receptionsanalysen av *Ammaseus horisont* fokuserar vi på frågan om förhållandet mellan ursprung och värde i materialet, vilket också har fått styra vårt urval.

Receptionen av *Ammaseus horisont*

När *Ammaseus horisont* publicerades våren 2020 fick den relativt mycket uppmärksamhet; den recenserades eller diskuterades i många av de stora dags- och kvällstidningarna och i ett flertal kulturtidskrifter. Våldigt få kritiker är odelat positiva eller negativa; även om en del lutar åt ett positivt eller ett negativt håll präglas recensionerna överlag av en väldig osäkerhet kring hur man ska närma sig dikterna.

Flera skribenter tar upp frågan om vad dikternas maskinella ursprung innebär för läsningen och tolkningen av dikterna. Ulf Karl Olov Nilsson (UKON), som var först ut bland kritikerna (i *Svenska Dagbladet*, 15 april 2020), menar att ”den här lilla boken ställer viktiga och ytterst komplicerade frågor. Vad händer egentligen med författarsubjektet när det är en artificiell intelligens som skrivit texten? Ja, varifrån utgår ordet ’jag’ i dikterna? Från maskinen, Karin Boye eller den som programmerat maskinen?” UKON själv har inget svar, men att det maskinella ursprunget gör någonting med läsningen står klart. Han menar att det uppstår en märklig effekt när man läser rader som ”De födda som finns, / finns därför att jag är ensam. / Jag är ensam” och funderar över vad ensamhet kan innebära för en maskin. Och här kommer UKON in på en central fråga om läsning av AI-genererad litteratur: Kan en maskin förstå vad den säger? I vilken mån behöver man som läsare känna att det finns ett medvetande bakom texten som förstår vad det gör? Förståelse innefattar något mer än bara kunskap: man har tillägnat sig kunskapen, gjort den till sin. Kan en AI göra det? UKON verkar svara nej. Men för UKON står det nekande svaret inte i nödvändig motsättning till höga textcentrerade värden: på frågan om en AI kan skriva poesi svarar han ”resolut ja”. Den stora skillnaden jämfört med en mänsklig poet är att AI:n, enligt honom, inte kan bedöma om det den har skrivit är bra, vilket en (bra) mänsklig poet kan.²² I recensionen faller UKON detta om-döme specifikt om den AI-modell som har skrivit *Ammaseus horisont*, men i en essä i *GP* våren 2023 generaliserar han sin poäng till att gälla AI-bottar i allmänhet.²³ Det är värt att notera att detta är ett starkt påstående, där UKON generaliserar om AI utan att anföra stöd för påståendet utöver sin egen erfarenhet av AI-poesi och sin estetiska känsla. Detta slags generaliserande är inte ovanligt i receptionen och

debatten, vilket vi återkommer till i den avslutande diskussionen.

För UKON påverkar AI:s brist på förståelse inte på något enkelt sätt värderingen av verket – han läser ”mycket hellre en knasboye än ett stelt men habilt boye-epigoneri”²⁴ – men för Fredrik Eriksson, i *BiS*, gör den det:

Vad kan jag läsa in i orden när jag inte ens kan börja föreställa mig subjektet bakom jaget? Hur hanterar jag som läsare det faktum att inga av dikternas känslor är kända, inga av erfarenheterna levda? Ju mer jag tänker på det, desto svårare blir det att komma runt. Jag försöker förhålla mig till texten som bara text, intalar mig att den kan ha lika högt värde som valfritt författarlöst antikt fragment, men förvånar mig själv med att inte hålla med. Det är själva vetskapen om att datorn står bakom ordkombinationerna som är problemet.

För Eriksson innebär alltså själva vetskapen att det inte finns en mänsklig författare att texten inte kan ha lika högt värde som en text om vilken *det enda* vi vet är att det finns en mänsklig författare. Trots det tycker han att dikterna själva ibland är ”nyskapande” och ”ekande vack[ra]”.²⁵ Precis som hos UKON är alltså det ursprungsba-serade värdet oberoende av textcentrerade värden: att det maskinella ursprunget sänker diktsamlingens värde hindrar inte att dikterna kan ha höga stil- och formvärden.

Sara Berg, som i *Sydsvenskan* i maj 2020 diskuterar *Ammaseus horisont* i kontexten av AI-konst mer generellt, formulerar sig mer tentativt om avsaknaden av en mänsklig författare. Stil- och form-mässigt tycker hon att dikterna är ”förvillande – och förtjusande – lika Boyes egen produktion”, men när det gäller ursprungets effek-ter på läsningen är det mer oklart:

Det saknas inte vare sig känslor eller lidande i dikterna, men det är knappast självupplevt. Först tänker jag att det gör hela skillnaden, att orden blir mindre sanna när de uppstått ur algoritmer. Sedan tänker jag på poeter som Åke Hodell och Öyvind Fahlström, på den konkreta och modernistiska poesin. Finns det då inte mer själ i Boyes sci-fi-lyrik?

Berg menar vidare att man kan betrakta denna AI-författare som ”en

coverartist eller en konceptkonstnär och de omarbetade Boye-dikterna som readymades”, och hon tycker att dikterna i det avseendet ”utan tvekan [har] ett konstnärligt värde”.²⁶ Bergs resonemang är intressant eftersom en viss typ av kontextualisering av dikterna – inplacandet av dem i den konkreta och modernistiska poesitraditionen – ger dem ett högt konstnärligt värde. Även för Berg är ursprung-
et viktigt i värderingen, och då i första hand i litteratursociologisk bemärkelse: dikterna har sina rötter i en högprestigetradition. Senare under 2020, efter Bergs recension, publicerade 20TAL tre sidor med AI-genererade dikter i Elis Monteverde Burraus stil som Agorelius skapat.²⁷ Att Agorelius får upprepa sitt experiment i en prestigefull poesitidskrift höjer även Boye-samlingens status.

Ulrika Stahre, i *Aftonbladet*, vill också placera in *Amaseus horisont* i en tradition, men hon är lite mer skeptisk till projektet:

Spåren av Boye är uppenbara och det är själva den artificiella intelligensens arbete som är det intressanta. Men förförståelsen kunde lika gärna vara att denna märkliga lilla diktsamling är en lätt upprorisk travesti [...]. Det skulle kunna vara en studentikos kupp.

Det sistnämnda uttrycket (”studentikos kupp”) är inte särskilt positivt laddat. Stahre är inte heller övertygad om dikternas litterära kvalitet, även om hon nästan lite motvilligt accepterar att de inte saknar värde på stil- och formnivå: ”Ganska ofta hänger hela rader med från originalen, ’Våren gryr i vinterns trakter’ följs av det lite platta ’bakom vakna världar’, så nåja, det är inte mästertligt men har ändå en rytm.”²⁸ Till skillnad från hos Berg, vars omdöme uttryckligen påverkas i positiv riktning när hon kontextualiserar diktsamlingen, är det svårt att i Stahres fall veta om värderingen av texten hänger ihop projektets förmodade studentikosa karaktär. Klart är i alla fall att den förhållandevis låga statusen hos den återopade traditionen – med associationer till spex och så vidare – påverkar diktsamlingens värde i negativ riktning (i förhållande till prestigelitteraturen).

En annan aspekt av *Amaseus horisont*s mänskliga ursprung är Karin Boyes författargestalt. Hon är ständigt närvarande i receptionen, och en del skribenter beskriver förhållandet mellan AI:ns och Boyes dikter på suggestiva sätt. UKON ser *Amaseus horisont* som

”en oregerlig Boye på LSD”,²⁹ medan Stahre kallar diktsamlingen en ”skruvad [...] hologramversion” av Boye,³⁰ en beskrivning som Ralf Andtbacka spinner vidare på när han i *Horisont* tycker att Boye är närvarande i dikterna som ett ”defekt hologram”. Andtbacka tycker även att det är ”rätt fascinerande, åtminstone bitvis, att se Karin Boye transformeras till poesi-bot”.³¹ Det är förstås naturligt att Boye nämns: diktsamlingens undertitel inkluderar hennes namn (”AI tolkar Karin Boye”). På samma gång utgör Boye en mänsklig poet till vilken dikterna kan relateras; hon bildar därmed en meningsgivande kontext. Dikterna svävar inte bara runt i ett diffust och icke-mänskligt cyberrum utan kan knytas till en av svensk litteraturs mest kanoniserade 1900-talsförfattare. Som många av formuleringarna antyder skulle man i själva verket kunna betrakta *Ammasseus horisont* som ett slags adaption av, eller vidarediktning på (eller fan fiction på), Boyes poesi. Boyes författargestalt ger kritikerna något konkret att ta fasta på, en hermeneutisk ingång till diktsamlingen. Att Boye är så känd och omtyckt torde även ha bidragit till mängden uppmärksamhet som diktsamlingen fick; oavsett hur enskilda kritiker värderar diktsamlingen är det svårt att lämnas oberörd av ett projekt som utsätter en omhuldad diktare för AI-experiment. Omvänt blir diktsamlingen och förlaget också aktörer i den fortlöpande värdeförhandlingen av Boyes författarskap. I essän i *Glänta* från 2020 kallar Agorelius Boye ”en av våra allra största poeter och författare”.³² Att Boye blir föremål för ett AI-experiment snarast stärker hennes position i kanon, återigen oavsett hur enskilda kritiker värderar diktsamlingen.

I ett vidare perspektiv väcker *Ammasseus horisont* reflektioner hos en del kritiker om AI:s betydelse för kulturutvecklingen. Även om Mathias Jansson, i *Opulens*, inte tycker att dikterna känns som ”bra poesi, i alla fall inte som poesi av Karin Boye”, tycker han att det är ”ett mycket spännande projekt som ger läsaren en inblick i vilka möjligheter AI ger oss för att skapa ny kultur”. Han menar att man kan betrakta *Ammasseus horisont* som ”en diktsamling skriven av en AI i början av sin poetkarriär. Som alla amatörer försöker den härma sin idol utan att riktigt nå upp till sin förebild”.³³ Jansson är inte ensam om detta nyfikna eller försiktigt positiva förhållningssätt: ”Knasigt, ja, men faktiskt nästan hela tiden bra och nödvändig poesi”, skri-

ver Björn Kohlström i *Smålands-tidningen*,³⁴ och Sara Berg frågar sig, som vi såg, om det inte finns ”mer själ i Boyes sci-fi-lyrik” än i 60-talets konkreta poesi.³⁵ Alla delar dock inte dessa perspektiv. Kaj Svensson, i den populärkulturella webbtidskriften *DAST Magazine*, ”förstår inte poängen; för mig framstår det lite som en kul student-grej. Dessa artificiella dikter [...] tillför absolut ingenting. Vad är nästa meningslösa steg? En AI-Shakespeare? För mig mest slöseri med papper.” Värt att notera är också att denna ursprungsbaserade värdering inte innebär att dikterna saknar textcentrerade värden: ”lite kul rader [...] och ibland en och annan, som faktiskt är riktigt bra.”³⁶

En skribent som dock är lika negativ till utvecklingen som Svensson, men som är unik bland kritikerna i det att han helt undviker att diskutera frågor om litterär kvalitet och bara fokuserar på ursprung, är Håkan Lindgren. I en krönika i *SvD* några månader efter publiceringen av *Ammaseus horisont* (juli 2020), och i en längre essä i *Hufvudstadsbladet* omkring ett år efter (maj 2021), ställer Lindgren frågan vad vi över huvud taget ska ha AI-poesi till (och vi fokuserar här på essän i *Hufvudstadsbladet*).³⁷ Han kontrar Agorelius konstaterande att producerandet av trovärdiga AI-texter ”har visat sig vara en svår nöt att knäcka” med en fråga: ”Säkert, men varför ska vi knäcka just den nöten? Ville han ha en intellektuellt utmanande uppgift kunde han själv försöka skriva dikter. Båda uppgifterna är krävande, men tydligen utövar uppgiften att konstruera en maskin som fejkar poesi en mycket starkare lockelse.”³⁸ Lindgren anlägger ett filosofiskt perspektiv på teknikutvecklingen i vår kultur: tekniken är ett försök att befria oss ”*från bördan att vara människa*” (kursiv i original).³⁹ Men, menar Lindgren, vi vill inte, eller bör inte vilja, bli befriade från den bördan – en börda som inte minst inkluderar poesiskrivande. Motståndet mot AI-litteraturen grundar sig inte i att den skulle vara estetiskt undermålig – AI:s litterära förmåga är i själva verket fullständigt irrelevant för Lindgren – utan i att den är en del av en teknikutveckling som, enligt honom, sannolikt kommer att leda till ett samhälle där människan förlorar sin värdighet.

I receptionen av *Ammaseus horisont* ser man alltså att dikternas maskinella ursprung påverkar värderingen av dem, men inte på något enkelt eller entydigt sätt: Fredrik Eriksson tycker att avsaknaden av en mänsklig författare sänker diktsamlingens värde, samtidigt

som han tycker att några av dikterna är vackra; Mathias Jansson tycker tvärt om att dikterna själva är dåliga men att det maskinella ursprunget höjer diktsamlingens värde; för Sara Berg påverkar inplacandet av diktsamlingen i den konkreta poesins tradition hennes värdering av dikterna i positiv riktning, medan Ulrika Stahres motsvarande (fast mer ovissa och tentativa) inplacering av diktsamlingen i en mindre prestigefylld studentikos tradition inte hindrar henne från att motvilligt känna att vissa rader har rytm. Lindgren, slutligen, tycker att frågan om dikternas litterära värde är irrelevant – den centrala frågan är snarare varför vi över huvud taget skulle vilja producera AI-poesi.

AI-genererad litteratur i offentligheten sedan november 2022

Håkan Lindgren skrev den citerade AI-kritiska essän i maj 2021, alltså omkring ett halvår innan OpenAI tillgängliggjorde ChatGPT för allmänheten. När tjänsten väl lanserades i november 2022 växte den explosionsartat och slog alla rekord i tillväxthastighet: inom mindre än två månader hade ChatGPT hundra miljoner månatliga användare, en siffra som det hade tagit två och ett halvt år att nå för Instagram och nio månader för TikTok.⁴⁰ AI-chattbottar var inte längre något för bara experimentella poeter eller människor med specialintresse, de var tillgängliga för alla. På grund av sina kraftfulla språkförmågor och sin höga effektivitet ses också AI-modellerna av många kulturskribenter som ett hot mot kreativa yrken, särskilt sådana som bygger på textproduktion av olika slag, inklusive kritik, översättning och skönlitterärt skrivande. ”Är det nu jag blir av med mitt jobb?” är den talande titeln på Nina Morbys krönika i *GP* i december 2022,⁴¹ och dåvarande Författarförbundets ordförande Grethe Rottböll säger i en intervju i *DN* i början av april 2023 att AI ”skulle kunna utplåna oss”.⁴²

I detta avsnitt diskuterar vi den mer allmänna debatt om AI:s potentiella konsekvenser för litteraturen och kulturen som har förts på kultursidorna sedan november 2022. Vi gör som sagt inga anspråk på att kunna ge en fullständig överblick över alla frågor som har tagits upp eller alla positioner som har intagits. Givet det urval vi har

gjort – texter som diskuterar förhållandet mellan ursprung och värde – kan vi urskilja två övergripande positioner i materialet: kritiker som intar en negativ hållning till AI:s inträde i kulturen; och kritiker som försöker se positiva aspekter av AI.⁴³ Dessa övergripande positioner kan i sin tur delas in i två underkategorier vardera, och vi börjar med de negativa: de kritiker som menar att AI inte kan producera högkvalitativ litteratur, respektive de som menar att AI-modellernas litterära förmåga är irrelevant.

I fallet med *Ammaseus horisont* påverkade ursprunget tveklöst kritikernas syn på verkets värde, men det var ingen som menade att textens maskinella ursprung på ett automatiskt sätt bestämde dess litterära kvalitet: även kritiker som kände motvilja mot maskinen kunde säga att dikterna själva hade vissa kvaliteter. I debatten efter november 2022, däremot, tar flera skribenter till orda som menar att AI ännu inte, eller ens i princip, kan skriva bra litteratur. Efter att ha läst en artikel i *DN* i april 2023 – den artikel i vilken Rottböll-citatet ovan återfinns – bestämmer sig Kristofer Ahlström för att testa ChatGPT:s litterära förmåga. Han promptar AI-botten och får ut en berättelse, men han är inte imponerad: ”En AI behärskar helt enkelt inte det mest fundamentala skönlitterära hantverket: gestaltning”, den ”fångar verkligen den platta, övertydliga prosan”, den förmår inte ”utforska mänsklighetens alla sidor, inklusive de mörka och motbjudande”. Ahlström menar dock inte att det är principiellt omöjligt att tänka sig att AI kan skriva bra litteratur, bara att den inte kan det i nuläget.⁴⁴ Efter att ha använt AI för att producera ett romanutkast instämmer Isabelle Ståhl med Ahlströms syn på maskinens bristande litterära förmåga, och även hon noterar att denna brist kan vara en effekt av AI-företagens utrensning av människans mörka sidor i programmeringen av de tillgängliggjorda bottarna. Men hon framkastar också en mer precis förklaring: AI:s brist på fantasi skulle kunna hänga ihop med dess oförmåga att känna ångest.⁴⁵ Att ha förmågan till känslor verkar alltså för Ståhl vara en förutsättning för att skapa god litteratur.

Ångest och känslor är kroppsliga fenomen, och just avsaknaden av en kropp framhåller Lena Andersson i en understreckare som ett av de centrala skälen till sin ståndpunkt att en AI aldrig kommer att kunna skriva god litteratur. Det goda mänskliga berättandet inbe-

griper flera meningsnivåer samtidigt – i synnerhet kontrasten mellan utsagt och utsagt – vilka i sin tur endast kan förstås av en varelse med kropp vars kommunikation med andra varelser till stora delar är icke-verbal.⁴⁶ Även Erik Helmersson, i *DN*, argumenterar för att AI:s litterära förmågor aldrig kommer att nå ända fram, men från ett annat håll än Andersson: han förutspår att AI i framtiden ”kommer att kunna skriva helt kompetenta romaner, om än utan den slutliga gnistan av liv”. Där Andersson ser vår väldigt påtagliga kroppslighet som det stora hindret för god AI-genererad litteratur menar Helmersson att det är mer svårfångade egenskaper, som han sammanfattar under ordet ”själ” (inom citattecken) och vari han inkluderar förståelse och kreativitet, som AI för alltid kommer att sakna.⁴⁷

För dessa kritiker verkar det med andra ord finnas någonting i AI:s själva natur som gör att maskinen inte kan skriva bra litteratur (även om Ahlström inte verkar utesluta att AI med tiden blir lika bra som goda mänskliga författare). Dessa skribenter intar alltså en annan hållning till förhållandet mellan textfokuserade och ursprungsbase-
rade värden än kritikerna som skrev om *Ammaseus horisont*: AI:s maskinella ursprung gör den principiellt oförmögen att skriva texter med höga textcenterade värden.

Det finns också kritiker som, i stället för att argumentera för att AI aldrig kommer att bli bra nog, i likhet med Håkan Lindgren menar att frågan om AI:s litterära förmåga är irrelevant. Dessa kritiker är, liksom de ovan nämnda, övervägande negativt inställda till utvecklingen, och texterna här spänner från eftertänksamma essäer till teknikfientliga stridsrop. Lindgren själv upprepar sina grundläggande poänger i en understreckare, men nu utifrån en kantsk upplysningskritik av vår vilja att lämna över vårt ansvar till maskinerna.⁴⁸ Agnes Lidbeck, i *GP*, instämmer med Lindgrens idé att motstånd och möda, i livet liksom i skrivandet, är nödvändiga förutsättningar för goda konstupplevelser och meningsfulla känslor av sammanhang.⁴⁹ Hynek Pallas, också i *GP*, befarar att vi ”står inför ett skifte där konstens och kulturens speciella ’kommunicerande’ funktion är på väg att rubbas. Avförtrollas, för att använda ett omodernt uttryck”; den AI-genererade litteraturen utgör därvidlag ett hot mot såväl den människoskapade kulturen som vår tro på den.⁵⁰ Eric Rosén, i *Aftonbladet*, är tydlig med att för honom är det mänskliga ursprunget det enda som

räknas: "Om en AI skriver 'världens bästa bok' läser jag ändå hellre en riktigt svag roman eller kass kulturtext av en människa." Han förespråkar också, med glimten i ögat, väpnat uppror och hänsynslöshet gentemot maskinerna: "Min förhoppning är [...] att vi går loss med basebollträ eller sticksåg långt innan [AI får reell makt], oavsett hur gullig och mänsklig roboten och den artificiella intelligensen ter sig innan första slaget utdelats."⁵¹ Maria G. Francke i *Sydsvenskan*, slutligen, säger uttryckligen vad testpersonerna i Porter och Macherys andra studie visade genom sina svar: "Även om jag läser en starkt genrebunden roman vill jag faktiskt veta att det är en människa som har skrivit den [...]." Hon avslutar essän med att inta en romantisk hållning: "Jag vill inte ge upp fantasierna om konstnärsgeniet av kött och blod riktigt än."⁵²

Kritikerna i dessa två kategorier – "AI är oförmögen att skapa god litteratur" respektive "AI:s litterära förmåga är irrelevant" – har alltså ett negativt perspektiv på AI-utvecklingen. Utifrån vårt material, med våra urvalskriterier, verkar det negativa perspektivet, sett till antal skribenter och artiklar, dominera debatten. Men det saknas inte skribenter som kan se fördelar med AI-utvecklingen. Man kan urskilja två ståndpunkter även här: att AI utgör en utmaning eller en sporre, respektive att AI kan användas som ett redskap eller ett medel.

Dante Löfmarck, i *DN*, hänvisar till tidigare teknikskiften, i synnerhet uppfinningen av fotografiet, och menar att mänskliga författare bör anamma utmaningen att utveckla sin konst: "Om AI förmår producera formtrogna, slutna texter, borde [författarna] göra tvärtemot; börja skriva irrationellt och öppet, bejaka det mänskliga i litteraturen."⁵³ Lyra Ekström Lindbäck läser AI-genererade beskrivningar av Jon Fosses författarskap och tycker att de är oskiljbara från "den floskelfabrik som alltid bolmar på så friskt efter tillkännagivandet" av Nobelpriset. Hon ser något positivt i att människor kanske därigenom slipper skriva sådana texter: "Istället för att förfasa oss över att AI kan ta våra jobb borde vi glädjas åt att ribban har höjts."⁵⁴ När AI ses som utmaning eller sporre tillskrivs AI-texterna bara indirekt värde – de bör, enligt dessa skribenter, föranleda mänskliga författare och kritiker att höja kvaliteten på sina texter.

En av de skribenter som ser AI som ett verktyg på ett mer direkt

sätt är också en av dem som recenserade *Ammaseus horisont*: UKON. Han utvecklar tanken att AI kan skapa poesi men inte avgöra dess kvalitet genom att ifrågasätta själva premissen för många av de mer negativt sinnade skribenternas perspektiv: farhågan att AI kommer att konkurrera ut mänskliga konstnärer. Poetens uppgift i AI:ns tid blir snarare, enligt UKON, tvåfaldig: ”dels att ställa de frågor som frigör dess poetiska möjligheter, dels att sortera bort de ofantliga mängder verbalt skräp som en AI-algoritm spottar ur sig.”⁵⁵ Han följer nu också Sara Bergs exempel och inplacerar AI-poesin i den experimentella modernistiska traditionen, mer specifikt den konceptuella. Därmed kan man säga att han försöker motverka resonemangen av Håkan Lindgren, Lena Andersson och andra som kategoriskt vägrar tillskriva AI-genererad litteratur litterärt värde. Jens Liljestränd, i *Expressen*, tar inte upp frågan om AI-litteraturens värde på en litteraturhistorisk nivå, men han ser potential i AI som verktyg. Som författare, menar han, kommer man till en punkt i sin karriär då man börjar upprepa sig, bli förutsägbar och drabbas av motvilja mot det egna skapandet. Då kan AI vara ett sätt att bryta ens vanor och blockeringar.⁵⁶

För Löfmarck och Ekström Lindbäck, liksom för UKON och Liljestränd, kan alltså AI vara behjälplig och produktiv – för de förra på ett indirekt sätt, genom att AI sporrar människor att bli bättre, för de senare på ett direkt sätt, genom att AI kan användas som verktyg i skapandet. Jesper Olsson, slutligen, skiftar i en understreckare från februari 2025 fokus från litteraturskapandet till -läsandet. Olsson menar att AI:s intåg i kulturen har potential att bryta med vår tids litterära kändiskultur och tillhörande genrer, såsom autofiktio och dagböcker. Han hänvisar till den tyske litteraturvetaren Hannes Bajohr, som menar att vi kanske närmar oss ett ”’post-artificiellt’ skrivande [...] gentemot vilket läsaren intar en agnostisk position: de investeringar som tidigare gjorts i en författare sjunker åt sidan för att i stället släppa fram texten, språket, formen.” Olsson ser här en möjlig återgång till 1900-talets textfokus: ”Trots att det låter märkligt, och möjligen motsägelsefullt, kanske till och med en renässans för närläsningen som praktik kan skymta här.”⁵⁷ Tvärt emot de flesta kritiker vi har tagit upp, i synnerhet dem med en negativ inställning till AI-genererad litteratur, verkar Olsson se den nya maskinlitteratu-

ren som en möjlighet för läsaren att återigen göra sig kvitt författaren och återgå till ett mer textcentrerat förhållningssätt. Ursprunget skulle därmed bli irrelevant. Det enda som spelar roll för textens övergripande värde skulle då vara de textcentrerade värdena.

Avslutning

Även om bilden varken är fullständig eller entydig kan man utläsa en viss skillnad i tendens mellan mottagandet av *Ammaseus horisont* å ena sidan och den mer allmänna debatten på kultursidorna å andra sidan. I det första fallet är reaktionerna visserligen blandade, men diktsamlingen läses av de flesta med nyfikenhet och öppenhet eller åtminstone skräckblandad förtjusning. I det andra fallet är reaktionerna också blandade, men numerärt sett verkar det finnas en ganska tydlig övervikt av mer negativt sinnade kritiker. Vari bottnar denna skillnad?

Det finns inga enkla svar på den här frågan, men man kan nämna några omständigheter som kan hjälpa oss att se möjliga delsvar. En viktig omständighet är att *Ammaseus horisont* publicerades två och ett halvt år innan ChatGPT tillgängliggjordes för allmänheten. Som vi har sett uppfattades AI kort därpå som ett hot mot människans plats och roll i kultursektorn. Många av de omedelbara negativa reaktionerna skulle kunna tolkas som just ett försvar för människan och människoskapad litteratur mot hotet från maskinen och de stora AI-företagen.

En annan aspekt av tillgängliggörandet av ChatGPT är att i princip vem som helst plötsligt kan skapa AI-genererad litteratur. När Svensk Sci Fi producerade *Ammaseus horisont* gav förlaget inte bara en AI-bot en enkel prompt och publicerade resultatet, utan de tränade upp en AI-modell från grunden, vilket Agorelius förklarar i en essä i *Glänta* och i dokumentationen på förlagets hemsida. Två av kritikerna (Sara Berg och UKON) skriver också in diktverket i en litterär prestigetradition. När kritikerna i debatten från 2022 och framåt skriver om AI-litteratur i allmänhet har avancerade AI-bottar blivit tillgängliga för i princip vem som helst med rudimentär datorvana, dessutom gratis eller till låg kostnad. Den modernistiska traditionens distinktion mellan hög- och masskultur och dess tendens att reservera

litterärt värde för den förra kategorin – diskuterad av bland andra Andreas Huyssen i *After the Great Divide*⁵⁸ och av oss (TF och AO) i *Höstens böcker* – kan därmed tänkas spela en roll i attitydskillnaden: *Ammaseus horisont* hänförs, åtminstone av Berg och UKON, till högkulturen, medan AI-genererad litteratur mer generellt efter november 2022 hänförs till masskulturen. Här blir det mänskliga ursprunget, ett steg bortom texten själv, viktigt: *Ammaseus horisont* publicerades av ett litet förlag med experimentella ambitioner. I den bredare debatten är situationen en annan: i den mån det mänskliga ursprunget tas upp är det, som hos Håkan Lindgren, i termer av stora techbolag som driver på AI-utvecklingen i vinstsyfte eller av missriktad framstegsiver, inte småförlag med experimentlusta.

Ytterligare en viktig skillnad är att det i fallet med *Ammaseus horisont* finns en mänsklig författargestalt, en kanoniserad sådan dessutom, bakom texten: Karin Boye. Även om det är en maskin som har skrivit dikterna finns det alltså ytterligare ett mänskligt ursprung bakom diktsamlingen, utöver förlaget, vilket ger kritikerna en väg in i texten. Och oavsett hur lyckade en enskild kritiker tycker att dikterna är uttrycker många en fascination över att läsa denna ”skruvade hologramversion” av den uppburna poeten,⁵⁹ vilket kan sägas höja diktsamlingens värde totalt sett. I den bredare debatten, däremot, är det oftast AI-genererad litteratur i allmänhet eller kritikernas egenpromptade texter som diskuteras, och i de fallen finns det ingen specifik mänsklig författargestalt att hänga upp resonemangen och värderingen på.

Det är vidare slående att de ursprungsbaserade värdena i fallet med *Ammaseus horisont* på det stora hela är oberoende av de textcentrerade värdena: en kritiker kan tycka att diktsamlingen som helhet har högt värde och samtidigt tycka att dikterna har låga textcentrerade värden, och vice versa. I den bredare debatten, däremot, finns det en kritikerkategori som menar att ursprunget bestämmer värdet helt och hållet: de som i likhet med Lena Andersson och Erik Helmersson menar att AI *i princip* är oförmögen att skriva god litteratur. Även UKON, som är en av de mer positivt inställda kritikerna, gör ett likartat kategoriskt omdöme: AI-bottar kan visserligen skriva goda diktrader, men de kan inte bedöma radernas värde, vilket bevisas av att de också producerar mängder av rader som inte är bra (han

modererar visserligen sitt påstående om AI:s begränsade litterära förmåga med att säga att AI-poeter ”åtminstone än så länge” behöver en mänsklig redaktör).⁶⁰ Dessa generaliserande omdömen – AI kan inte skriva god litteratur, AI kan inte bedöma om det den har skrivit är god litteratur – motsägs i viss mån av resultaten från Porter och Macherys studier. I dessa studier bedömde ”vanliga” läsare Porter och Macherys AI-genererade poesi i kända poeters stil som bättre än poesi skriven av de mänskliga poeterna själva – när de inte fick (korrekt) information om dikternas ursprung. Samtidigt trodde de att de dikter de föredrog var människoskrivna, vilket innebär att de verkar hysa en aversion mot AI-generad poesi som sådan. Även om det är en öppen fråga om professionella läsare, såsom kritiker, hade svarat på samma sätt som deltagarna i Porter och Macherys studier, förefaller det oss förhastat att postulera att AI-dikter inte kan lura även professionella läsare, nu eller i framtiden. Teknikutvecklingen går väldigt fort och AI-modellerna utvecklas ständigt. Att den poesi som AI-bottarna producerar idag skulle vara representativ för AI:s framtida litterära förmåga förefaller inte särskilt troligt. Om inte annat skulle man behöva argumentera för en sådan ståndpunkt.

Många av de psykologisk-experimentella studierna på AI-poesi kopplar sina resultat till fenomenet algoritmaversion: tendensen att människor föredrar människoskapade artefakter (till exempel konst och litteratur) och människotagna beslut (till exempel vid universitetens antagningsförfaranden) framför AI-genererade artefakter och beslut. Denna effekt har dokumenterats i studier på ”vanliga” läsare. Kan man säga att kritikerna i vårt material också hyser algoritmaversion? I receptionen av *Ammaseus horisont* är textens relation till dess ursprung komplicerat och det är inte uppenbart att svaret på den frågan är ja, men i den allmänna debatten är det rimligt att tolka de flesta kritikers uttalanden i linje med ett ja, i synnerhet dem som menar att AI är principiellt oförmögen att skriva god litteratur och dem som menar att AI:s litterära förmågor är irrelevanta. Dessa kritiker tillskriver människoskapad litteratur högre värde än AI-genererad litteratur, oberoende av litterär kvalitet.

Ursprungets relation till värde är lite mer oklart när det gäller de mer positivt sinnade kritikerna, men det är anmärkningsvärt att nästan ingen kritiker (som vi har hittat) intar positionen att AI skulle

kunna skriva litteratur av hög kvalitet i egen rätt och att det vore värdefullt i sig. De kritiker som ser förtjänster med AI-litteraturen ser främst instrumentella värden i förhållande till människolitteraturen: AI kan hjälpa människor att skriva bättre litteratur. Att AI-litteratur skulle kunna ha lika höga eller ännu högre textcentrerade värden än mänsklig litteratur *och därmed ett egenvärde* är en nära nog frånvarande ståndpunkt i debatten. De kritiker som kommer närmast är UKON, som menar att AI kan producera enstaka bra rader bland en uppsjö dåliga (och att en mänsklig redaktör därför behövs), och Jesper Olsson, som undrar om AI-utvecklingen kan innebära en renässans för närläsningen: i framtiden är det kanske bara texten som sådan som är av intresse, inte vem som har skapat den. Om en sådan attitydförändring skulle inträffa skulle de ursprungsbaserade värdena bli irrelevanta i värdeförhandlingarna kring litterära texter; bara de textcentrerade värdena skulle spela roll.

Oavsett hur man själv, som läsare eller forskare, ställer sig till en möjlig renässans för närläsningen förefaller en sådan utveckling, i ljuset av vår undersökning, dock inte sannolik, åtminstone inte i en nära framtid. Materialet talar sitt tydliga språk – i kölvattnet av AI:s tillgängliggörande och spridning har textens ursprung fått ännu större betydelse. Vi verkar inte vara på väg tillbaka till en nykritisk syn på författarens relevans, inte heller till en poststrukturalistisk textvärld utan författarsubjekt. I vilken utsträckning författaren någonsin var död tål att diskuteras, men om vi är på väg någonstans verkar det inte vara till författarlösa texter, utan till en accelererad version av de senaste decenniernas ökande medialisering där författargestaltens betydelse för receptionen och värderingen av litterära verk bara ökar. I konkurrensen med AI-genererad litteratur verkar det bli allt viktigare att kunna skriva ”Human Authored” på bokomslaget.

Noter

- 1 Det fanns förvisso forskare som menade att intentionen var viktig, exempelvis E. D. Hirsch i *Validity in Interpretation* (New Haven: Yale University Press, 1967), men föreställningen om författarens relevans/död var icke desto mindre väldigt utbredd och inflytelserik.
- 2 *Ammaseus horisont* (Malmö: Svensk Sci Fi, 2020).
- 3 ”intelligence, n.”, APA Dictionary of Psychology, hämtad 2025-03-06, <https://>

dictionary.apa.org/intelligence.

- 4 Stuart Russell och Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (Hoboken, NJ: Pearson, fjärde upplagan, 2021), 1–4.
- 5 Zichong Wang et al., "History, development, and principles of large language models: an introductory survey", *AI Ethics* (2024: 14 oktober [publicerad online]), 17 s. <https://doi.org/10.1007/s43681-024-00583-7>.
- 6 Johan Agorelius, "A.I. Boye", *Glänta* (2020:3), 84–88.
- 7 "Ammaseus Horisont – Dokumentation", Svensk Sci Fi, hämtad 2025-03-06, <https://www.svenskscifi.se/Ammaseushorisont-dokumentation.pdf>.
- 8 För en internationell historik över digital poesi, se C. T. Funkhouser, *Prehistoric Digital Poetry: An Archeology of Forms*, 1959–1995 (Tuscaloosa: The University of Alabama Press, 2007). För en svensk historik, se Jakob Lien, *Maskintankar: Sammankopplingar av människan och det digitala i svensk litteratur 1965–1980* (diss: Linköpings universitet; Lund: Föreningen Mediehistoriskt arkiv, 2024).
- 9 Lien, *Maskintankar*, 67–154; om *Ammaseus horisont*, se 150–153.
- 10 Lien, *Maskintankar*, 95–102.
- 11 "AI Is Driving a New Surge of Sham 'Books' on Amazon", The Authors Guild, hämtad 2025-03-06, <https://authorsguild.org/news/ai-driving-new-surge-of-sham-books-on-amazon/>.
- 12 "Authors Guild Launches 'Human Authored' Certification to Preserve Authenticity in Literature", The Authors Guild, hämtad 2025-03-06, <https://authors-guild.org/news/ag-launches-human-authored-certification-to-preserve-authenticity-in-literature/>.
- 13 Nils Köbis, Luca D. Mossink, "Artificial intelligence versus Maya Angelou: Experimental evidence that people cannot differentiate AI-generated from human-written poetry", *Computers in Human Behavior*, vol. 114 (2021: 106553 [artikelnr.]), 13 s., <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106553>; Ujué Agudo et al., "Assessing Emotion and Sensitivity of AI Artwork", *Frontiers in Psychology*, vol. 13 (2022: 879088 [artikelnr.]), 9 s., <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.879088>; Lucas Bellaiche et al., "Humans versus AI: whether and why we prefer human-created to AI-created artwork", *Cognitive Research: Principles and Applications*, vol. 8 (2023: 42 [artikelnummer]), 22 s., <https://doi.org/10.1186/s41235-023-00499-6>; Yueying Chu, Peng Liu, "Public aversion against ChatGPT in creative fields?", *The Innovation*, vol. 4 (2023:4, 100449 [artikelnr.]), 2 s., <https://doi.org/10.1016/j.xinn.2023.100449>; Jimpei Hitsuwari et al., "Does human-AI collaboration lead to more creative art? Aesthetic evaluation of human-made and AI-generated haiku poetry", *Computers in Human Behavior*, vol. 139 (2023:107502 [artikelnr.]), 10 s., <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107502>; Brian Porter, Edouard Machery, "AI-generated poetry is indistinguishable from human-written poetry and is rated more favorably", *Scientific Reports*, vol. 14 (2024:26133 [artikelnr.]), 12 s., <https://doi.org/10.1038/s41598-024-76900-1>.
- 14 Porter, Machery, "AI-generated poetry is indistinguishable from human-written poetry and is rated more favorably", 2. De beskriver deltagarnas förtrogenhet med poesi på följande sätt: "We asked participants several questions to gauge their experience with poetry, including how much they like poetry, how frequently they read poetry, and their level of familiarity with their assigned poet. Overall, our participants reported a low level of experience with poetry: 90.4% of participants reported that they read poetry a few times per year or less, 55.8% described themselves as 'not very familiar with poetry', and 66.8% describe themselves

- as 'not familiar at all' with their assigned poet", 3.
- 15 Porter, Machery, "AI-generated poetry is indistinguishable from human-written poetry and is rated more favorably", 2.
 - 16 Likertskalor används bland annat inom psykologisk forskning för att mäta respondenters attityder i olika frågor.
 - 17 Porter, Machery, "AI-generated poetry is indistinguishable from human-written poetry and is rated more favorably", 4.
 - 18 Porter, Machery, "AI-generated poetry is indistinguishable from human-written poetry and is rated more favorably", 2.
 - 19 Berkeley J. Dietvorst, Joseph P. Simmons, Cade Massey, "Algorithm Aversion: People Erroneously Avoid Algorithms After Seeing Them Err", *Journal of Experimental Psychology: General*, vol. 144 (2015:1), 1–13, <http://dx.doi.org/10.1037/xge0000033>; Jason W. Burton, Mari-Klara Stein, Tina Blegind Jensen, "A systematic review of algorithm aversion in augmented decision making", *Journal of Behavioral Decision Making*, vol. 33 (2020:2), 220–239, <https://doi.org/10.1002/bdm.2155>.
 - 20 Notera dock att Chu och Liu i sin studie ("Public aversion against ChatGPT in creative fields?") inte fann stöd för algoritmaversion hos kinesiska deltagare i värderingen av AI-genererad poesi. De diskuterar några möjliga förklaringar till detta, inklusive att kinesiska personer kanske är mindre avogt inställda till AI-genererad litteratur än västerländska personer, eller att människors aversion är på väg att avta i takt med ökande exponering för AI.
 - 21 Barbara Herrnstein Smith, *Contingencies of Value: Alternative Perspectives for Critical Theory* (Cambridge, Mass & London: Harvard University Press, 1988); Torbjörn Forslid et al., *Höstens böcker: Litterära värdeförhandlingar 2013* (Göteborg och Stockholm: Makadam, 2015).
 - 22 Ulf Karl Ove Nilsson, "Så blir det när AI skriver som Karin Boye", *Svenska Dagbladet*, 2020-04-15, <https://www.svd.se/a/xPkpnj/sa-blir-det-nar-ai-skriver-som-boye>.
 - 23 Ulf Karl Olov Nilsson, "Lugn poeter, AI kommer inte att ta era jobb", *Göteborgs-Posten*, 2023-04-01, <https://www.gp.se/kultur/kulturbedatt/lugn-poeter-ai-kommer-inte-att-ta-era-jobb-4cf95da8-e4a3-4f92-a0b3-95b1a38827c4>.
 - 24 UKON, "Så blir det när AI skriver som Karin Boye".
 - 25 Fredrik Eriksson, "Kan AI dikta?", *BiS* (2020:2); också publicerad på tidskriftens hemsida, hämtad 2020-07-29, <https://foreningenbis.se/2020/07/29/kan-ai-dikta/>.
 - 26 Sara Berg, "När AI-konsten skapar nytt blir den intressant på riktigt", *Sydsvenskan*, 2020-05-12, https://www.sydsvenskan.se/2020-05-12/nar-ai-konsten-skapar-nytt-blir-den-intressant-pa-riktigt/?fbclid=IwAR0Vgxnz0naVSIBl-smagW6cgZBPVUhbz9_Hglb9jH2AKq4yl8i7u-aZ6vGE.
 - 27 "AI tolkar Elis Monteverde Burrau", *20TAL* (2020:1), 93–95.
 - 28 Ulrika Stahre, "Boye med dålig uppkoppling", *Aftonbladet*, 2020-04-18, <https://www.aftonbladet.se/kultur/bokrecensioner/a/P9xJne/boye-med-en-dalig-uppkoppling>.
 - 29 UKON, "Så blir det när AI skriver som Karin Boye".
 - 30 Stahre, "Boye med dålig uppkoppling".
 - 31 Ralf Andthacka, "AI skriver ny poesi av Karin Boye", *Horisont: Tidskrift för litteratur och kultur* (2020:4), 52–53.
 - 32 Agorelius, "A.I. Boye", 84.
 - 33 Mathias Jansson, "Karin Boye i AI-version", *Magasin Opulens*, 2020-05-19, <https://www.opulens.se/litteratur/karin-boye-i-ai-version/>.

- 34 Björn Kohlström, "Detta är vårens bästa diktsamlingar", *Smålands-tidningen*, 2020-05-12, <https://www.smt.se/2020-05-12/bjorn-kohlstrom-detta-ar-var-ens-basta-diktsamlingar/>.
- 35 Berg, "När AI-konsten skapar nytt blir den intressant på riktigt".
- 36 Kaj Svensson, "Ammaseus horisont", *DAST Magazine*, 2020-04-20, <https://www.dast.nu/recension/ammaseus-horisont>.
- 37 Håkan Lindgren, "Låt inte fantasilösa ta makten över poesen", *Svenska Dagbladet*, 2020-07-21, <https://www.svd.se/a/b5Rj45/lat-inte-fantasilosa-ta-makten-over-poesin>; Håkan Lindgren, "AI-poesi är inte framtiden", *Hufvudstadsbladet*, 2021-05-15, <https://www.hbl.fi/artikel/ai-poesi-ar-inte-framtiden/>.
- 38 Lindgren, "AI-poesi är inte framtiden". Agorelius-citatet, från essän i *Glänta* (2020), återges också i Lindgren.
- 39 Lindgren, "AI-poesi är inte framtiden".
- 40 Cindy Gordon, "ChatGPT Is The Fastest Growing App In The History Of Web Applications", *Forbes*, 2023-02-02, <https://www.forbes.com/sites/cindygordon/2023/02/02/chatgpt-is-the-fastest-growing-ap-in-the-history-of-web-applications/>.
- 41 Nina Morby, "Är det nu jag blir av med mitt jobb?", *Göteborgs-Posten*, 2022-12-07, <https://www.gp.se/kultur/kulturkronika/ar-det-nu-jag-blir-av-med-mitt-jobb.coa73ceb-1adc-4b15-aed3-947f2281e3de>.
- 42 Grethe Rottböll citerad i Matilda Källén, "Både oro och entusiasm när AI revolutionerar bokbranschen", *Dagens Nyheter*, 2023-04-06, <https://www.dn.se/kultur/bade-oro-och-entusiasm-nar-ai-revolutionerar-bokbranschen/>.
- 43 Det ska tilläggas att vi inte tar upp alla texter som uppfyller urvalskriteriet som har skrivits, eftersom det finns många och eftersom en del gör mer eller mindre samma poänger som dem vi fokuserar på.
- 44 Kristofer Ahlström, "AI:n gör ett utmärkt jobb med att efterlikna dåliga författare", *Dagens Nyheter*, 2023-04-12, <https://www.dn.se/kultur/kristofer-ahlstrom-ain-gor-ett-utmarkt-jobb-med-att-efterlikna-daliga-forfattare/>.
- 45 Isabelle Ståhl, "Kan artificiell intelligens rå på fantasins död", *Dagens Nyheter*, 2023-04-24, <https://www.dn.se/kultur/isabelle-stahl-kan-artificiell-intelligens-ra-pa-fantasins-dod/>.
- 46 Lena Andersson, "Därför kommer en maskin aldrig kunna berätta", *Svenska Dagbladet*, 2023-07-30, <https://www.svd.se/a/kELzx9/darfor-kommer-en-maskin-aldrig-kunna-beratta>.
- 47 Erik Helmersson, "AI är en lika trist författare som en miljon apor", *Dagens Nyheter*, 2024-11-23, <https://www.dn.se/ledare/ai-ar-en-lika-trist-forfattare-som-en-miljon-apor/>.
- 48 Håkan Lindgren, "Den viktigaste varningen om AI", *Svenska Dagbladet*, 2023-07-03, <https://www.svd.se/a/q18nLw/den-viktigaste-varningen-om-ai>.
- 49 Agnes Lidbeck, "AI gör skrivandet till en lätt tur på karusellhäst", *Göteborgs-Posten*, 2024-10-12, <https://www.gp.se/kultur/kulturkronika/ai-gor-skrivandet-till-en-latt-tur-pa-karusellhast.baaf7b67-c7ed-4bca-9boc-70837b756081>.
- 50 Hynek Pallas, "Varje ny AI-tjänst är ett steg i kulturens avförtrollning", *Göteborgs-Posten*, 2024-06-30, <https://www.gp.se/kultur/varje-ny-ai-tjanst-ar-ett-steg-i-kulturens-avfortrollning.9dcf32e1-9dfb-4889-983d-39e07ef24aee>.
- 51 Eric Rosén, "AI får mig att vilja slå sönder robotar", *Aftonbladet*, 2023-06-01, <https://www.aftonbladet.se/kultur/a/gEj2GB/eric-rosen-om-ai-litteratur-och-sprak>.
- 52 Maria G. Francke, "Jag vill veta att någon av kött och blod skrivit boken jag

- läser”, *Sydsvenskan*, 2024-07-14, <https://www.sydsvenskan.se/2024-07-14/jag-vill-veta-att-nagon-av-kott-och-blod-skrivit-boken-jag-laser/>.
- 53 Dante Löfmark, ”AI borde få författare att bryta mot alla regler”, *Dagens Nyheter*, 2023-05-03, <https://www.dn.se/kultur/dante-lofmarck-ai-borde-fa-forfattarna-att-bryta-mot-alla-regler/>.
 - 54 Lyra Ekström Lindbäck, ”Snart kan kritiker och experter ersättas av AI”, *Expressen*, 2023-10-07, <https://www.expressen.se/kultur/lyra-ekstrom-lindback/snart-kan-kritiker-och-experter-ersattas-av-ai/>.
 - 55 UKON, ”Lugn poeter, AI kommer inte att ta era jobb”.
 - 56 Jens Liljestrand, ”AI-fusk? Det är inte värre än vad J K Rowling gjorde”, *Expressen*, 2023-05-31, <https://www.expressen.se/kultur/jens-liljestrand/ai-fusk-det-ar-inte-varre-an-vad-j-k-rowling-gjorde/>.
 - 57 Jesper Olsson, ”Är det nu författaren slutligen dör?”, *Svenska Dagbladet*, 2025-02-10, <https://www.svd.se/a/EymM2o/ar-det-nu-forfattaren-slutligen-dor>.
 - 58 Andreas Hyussen, *After the Great Divide: Modernism, Mass Culture, Postmodernism* (Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1986).
 - 59 Stahre, ”Boye med dålig uppkoppling”.
 - 60 UKON, ”Lugn poeter, AI kommer inte att ta era jobb”.